

A LENGYEL EGYSÉGÁLLAM

AZ EGÉSZ KÜLPOLITIKAI HELYZET, a mai sorsnak minden nehezebb problémája és feladata fordítja figyelmünket a lengyel állam felé, amelynek belső élete annyira ismeretlen a magyar közönség előtt, amennyire felületes a napi sajtó beszámolója a lengyel állam belső változásairól és a közelmúltban végbement hatalmas átalakulásáról. A most lefolyt választások eredményei is alig kaptak hangot a magyar napilapokban, pedig azoknak kihatása az egész lengyel állam vonalvezetésében is kifejezésre fog jutni és a magyar-lengyel külpolitikai viszony alakulására nagy befolyást gyakorolhat.

Egészen az elmúlt esztendőig Lengyelország belső életének irányítása annak a rendszernek jegyében történt, amelyet még Pilsudski tábornagy épített fel az 1930-ban megejtett és 1935-ben újból megismételt választások alkalmával. E választások eredményeként vonultak be a parlamentbe a nagy vezér palástja mögött azok a személyek, akik Lengyelország függetlenségét megteremtették, az állam jövő fejlődését megalapozták, a hatalmat kezükben tartották s csak a legújabb fejlemények következtében voltak kénytelenek róla lemondani. Hibáznék az a szemlélő, aki kedvezőtlen ítéletet akarna mondani ezen egyéniségek kormányzásáról. Mert az ő tehertételük nem a tájékozatlanság, a lelkiismeretlenség, a könnyelmű gazdálkodás volt s nem az ő bűnük az sem, hogy a nemzet kritikus helyzetbe került. Talán egyedüli vétkük az volt, hogy nem alkalmazkodtak az idő követeléséhez és a kormányzati elveknek azokat a szempontjait akarták a legújabb időkben is érvényesíteni, melyek fölött már elszuhant a történelmi idő; nem ismerték fel az örök változás törvényeit s az ezekkel együttjáró életköveteléseket. Még a világháború idején vagy azelőtt kijegecesedett állam- és társadalomszemléletüket akarták érvényrejuttatni a mai körülmények között is s ezért sodorta el őket az élet és adott helyet új embereknek, megváltozott eszmevilágnak és gyakorlati célkitűzéseknek. Az élet kicserélte az embereket annak a folyamatnak hatásaképpen, amely már Pilsudski halála után megindult és rohanással tört utat magának egészen a múlt hónapban lefolyt választásokig.

Eddig a politika előterében irányító személyek a lengyel legionista szövetség tagjai sorából kerültek ki. (Zwiazek Legionistów Polskich) Ez a keret a megváltozott körülmények között nem felelt meg a célnak, mert csak a frontharcosokat foglalta magában s a társadalom legszélesebb rétegei, azok a parasztok, akiket a világháború idején idegen

zászlók alá erőszakkal elhurcoltak, teljesen kimaradtak a vezetőréteg soraiból. De nem jutottak szóhoz egyes nemzedékek sem, akik a felszabadító háborúban koruk miatt nem vehettek részt, azóta azonban már felnőttek, együtt fejlődtek az új időkkel, ismerik azok feladatait és a megoldások eszközeit s éppen ezért hivatottak arra, hogy véleményüket nyilvánítsák a sorsdöntő kérdések elbírálásánál. Pilsudski tábornagy félreértett szellemi öröksége ezeket az embereket kizárta az államélet tevékeny vezetéséből és csak a legionista szervezeteknek adott alkalmat tehetségük kifejtésére. Így hát nagy volt a feszültség a kormánytámogató oldalon éppen úgy, mint az ellenzéken. A társadalom hangját kifejező sajtó mindjárt a marsall halála után követelte a változást s úgy vélte, hogy a vezér halálával együtt kell eltávoznia annak a rendszernek is, amelyet az ő követői oly féltékenyen őriztek s mindenképpen fenn akartak tartani. Ezek a „pilsudczycy“-k (P. követői) vitték keresztül az új választási törvénynek 1935-ben bekövetkezett kiadását, minek alapján 1935 őszén az új választásokat megajtották. Az eredmény az volt, hogy az ellenzéki pártok a törvényhozótestületből teljesen kimaradtak s a kormány munkáját lehetőleg bojkottálták. Ez a választási törvény nem felelt meg a lengyel gondolkodásmódnak, mert ki akarta küszöbölni a politizálást, a parlamenti vitákat, a pártok rendszerét s ehelyett érdekképviselőt akart meghonosítani. Következésképpen azonban nem tudta érvényesíten az érdekképviselő elvét s így előállott az a helyzet, hogy a képviselőválasztások alkalmával a különféle gazdasági, társadalmi, kulturális és közigazgatási közületek jelöltek állítottak, kiket azután a választóknak meg kellett választárnok. A választás technikáját bonyolultabbá tette még az is, hogy az 500—500 aláírással kiküldött jelölt (delegátus) a maga köréből választott ú. n. kandidátusokat s a nép maga csak ezeket, vagy ha többen voltak jelölve egy-egy helyre, közülük egyet küldhetett a parlamentbe. Természetes, hogy a szívesen politizáló lengyel népnek ez a választási rendszer nem felelt meg, mert egész lelki berendezkedésétől idegen volt s éppen e miatt a politizálási hajlam miatt következett be az is, hogy a kormány szándékai ellenére az 1935-ben megválasztott sejm-ben három év alatt (1936—1938) minden egységelgondolás mellett is huszonöt (!) párt alakult ki. A parlamenten kívül, a társadalom nyílt színpadán pedig tovább folyt a régi politikai pártok működése, megtörve és egymással is ellentétben, de mégis bizonyos erővel. Az új választói törvény tehát nem közelítette meg a kitűzött feladatot, mert nem nyújtott lehetőséget a régi értelmezésű parlamentarizmus és az új célok felé fordított érdekképviselői rendszer átmenetének kiépítésére. Nem valósította meg sem a korporációs elvet, sem a népképviselőt, minek következtében a kettő egészen különös keverékét hozta létre. ¹ Az élet sejm hiányában bizonyos fokig megmerevedett, nem volt semmiféle irányvonal, amelyhez az események megítélésének igazodnia lehetett volna, hanem az egész politikai kormányzás a mindennapi feladatok megoldásában merült ki. E megmerevedés jellemzésére idézzük az új lengyel mozgalom vezéralakjának, Adam Koc ezredesnek

¹ Lásd erről a kérdéstről a Magyar Szemle 1935. I. 17—26. lapjain írt cikket és Rády Elemér ügyes ismertetését: Magyar Lapok, 1938. ápr. 23.

szavait, amelyekkel programját zárta be: „Most van az utolsó ideje annak, hogy kitartóan fogjuk össze küldetésünk tudatából származó erőnket s észszerűen használjuk fel azokat. Időt nem szabad vesztegetnünk, mert másutt már régen fű nőtt be a doktrinér „sobiepan“-ok (azok, akik maguk fölött nem ismernek el urat) útját és ösvényét s helyettük mindinkább erősödik azoknak a fegyelmezett és hatalmas seregeknek lépése, akiket egy akarat vezet egyetlen cél felé.“ (1937 február 21.) Ezzel az új célkitűzéssel indult meg a lengyel társadalom beszerzése a „polonizmus“ gyűjtőfogalom alá foglalt szervezetbe. A mozgalom eszmei hátterét maga a hadsereg főparancsnoka, Rydz-Smigly tábornagy festette meg, felvázolva a lengyel társadalom legfontosabb feladatait: az egységes összefogás szükségét, a katonai szellemű államvezetést. Az ő célkitűzései és elődjének: Pilsudski tábornagnak munkája között a végrehajtás módozataiban nincs sok különbség, de a szellemben, a gondolati tartalomban határozott ellentétek jelentkeznek. Pilsudski csak a legionistákra támaszkodott, Rydz-Smigly pedig az egész társadalmat be akarja vonni az országépítés munkájába s kezet nyújt a parasztság nagy tömegeinek éppen úgy, mint a fiatalság tehetségesebb elemeinek. Egyébként a részletes programot nem ő fejtette ki, mert ő a napi politika eseményeibe nem szól bele. Talán éppen az a körülmény, hogy ő a napi politikától távol tartja magát és valójában csak a hadseregnek szenteli életét, magyarázza meg, hogy általánosabb tekintélyt és elismerést vívott ki, mint nagy elődje és vezére: Pilsudski, aki mint az állam megalapítója természetesen az államvezetés gyakorlati megoldásait is irányította s annak feladatait a legapróbb részletekig kidolgozta. Rydz-Smigly mindezekkel látszat szerint nem törődik, ő a politikai életnek külső jelekből történő megítélése szerint nem is tartozik a diktátorok közé, nem politikai tényező, politikai hatalmat nem is tart a kezében. Szavát csak akkor emeli föl, ha a lengyel életben valami új változás várható, ilyenkor ő adja meg a vezérfonalat, amelyet feltétlen tekintélye miatt nem is ejtenek el. Különbösen alacsony sorsból származott, családjá nem tartozott a történelmi múlt nagy családjai közé s éppen ezért már a szülői házban megtanulta a nincstelenség imakönyvét, megismerte a kívül maradtok életfeltételeit. Így feladatának tekinti, hogy ezeket felemelje s ha valamilyen befolyását érvényesíteni akarja, akkor a hadseregvezetésen kívül éppen a parasztság sorsának a javítása az. 1936 május 24-én fejtette ki a lengyel társadalom feladatait s fejtegetései nyomán lépett fel az ő kezdeményezésére 1937 február 21-én Koc ezredes a magyar sajtóból nagyjában ismeretes programjával, amelyben meghatározta a legfontosabb tennivalókat gazdasági, társadalmi, nemzetiségpolitikai és kulturális téren. Ebből a programból az állam hangsúlya emelkedik ki, az állam, mely a nemzet fölött áll, bár a nemzet egészének összefogója, de céljai sokszor ellentétesek egyes nemzeti elemek céljaival. Az állami mindenhatóságnak másutt is megtalálható elmélete erős alátámasztást talál a kommunistaellenes küzdelmekben és a hadseregpolitikában, amely vezérmotívuma az egész lengyel életnek. „A kommunista Lengyelország nem lehet lengyel“ — hangoztatja Koc, ami azt jelenti, hogy még törvényes pártkeretekben sem élhet

tovább a kommunista ideológia; „Lengyelországot nem a forradalom vezeti a célhoz, hanem a fokozatos tökéletesedés; az állam erőszakos megrázkódtatás nélkül kell hogy kifejlődjék, mert az erőszak mindenkor keserű helyzetbe vezette a nemzetet.“ A magántulajdont, a további program szerint, fenn kell tartani, de a közösség érdekében kell összhangba hozni, azaz adott esetben az állam befolyása alá kell helyezni. A lengyel állam társadalmi szervezetének alapja a lengyel paraszt- és munkástömegek közössége. Azok kulturális fokától és etikai megbízhatóságától függ a lengyel állam további léte. Ezzel mindenképpen számolni kell a lengyel jövő felépítésében. Nagyon fontos ezenkívül a kölcsönös munkamegbecsülés is, mert e nélkül nincs rendes államigazgatás, összhangba kell hozni a munkaadó és munkás viszonyát és meg kell őket tanítani arra, hogy egy asztalnál üljenek. Javítani kell a falvak jelenlegi állapotát: át kell alakítani a mezőgazdasági termelési rendszert, emelni kell az értelmi színvonalat, észszerűen kell értékesíteni a termésfelesleget, meggátolni a parasztbirtokok fokozatos elaprózódását, céltudatos módon kell hitelt nyújtani a parasztosztálynak, s mindezek révén egy falusi polgárosztályt kell kialakítani. De e mellett nem szabad elhanyagolni a városi polgárságot sem, hanem igyekezni kell nevelés útján a nemzeti társadalom hasznos rétegévé tenni. Kisebbségi téren Koc a testvéri viszonyt akarja ápolni, a zsidókérdésben pedig elítéli ugyan az egyéni kezdeményezésem alapuló antiszemitizmust, de mindenképpen megérti, hogy az állam, mint a közösség érdekeinek a képviselője, összhangba igyekszik hozni a gazdasági termelést és meg akarja szüntetni a zsidóság gazdasági egyedulalmát. Nem tartja helyesnek a kulturális összeolvadást sem. Ezzel a célkitűzéssel alapította meg Koc a Nemzeti Egyesülés Táborát (Obóz Zjednoczenia Narodowego, röviden OZN, illetve OZON) s annak 1937 március i-én határozott pártszervezetet adott, hármastagozatot állítva fel: a városi, falusi és munkásosztály alapján. A szervezet megalkotása után mindjárt vissza is vonult a politikai élettől s pártjában a vezéri tisztet munkatársá: Skwarczynski tábornok vette át, aki a mostani választások alkalmával irányította a párt tevékenységét. Koc a szellemi vezér szerepét tölti be, távol a mindennap zajától, miközben személyesen igyekszik meggyőződni az országban uralkodó bajokról, megismerni a tennivalókat és elsősorban a kisebbségi kérdés megoldásának lehetőségeit, amelyekről a gyermekkor élményei kapcsán is nem egy tapasztalatot szerzett. Minthogy kisebbségi vidéken született, már gyermekkorában látta a zsidó gettók és az ukrán falvak nagy kérdőjeleit s már akkor megtanulta, hogy az államra mily súlyosan nehezednek ezek a széthúzó erők, melyek az orosz cári rendszer elnyomásának fájalmát és centrifugális ideológiáját áthozták az új lengyel állam testébe is.

Mindezen megfontolások jegyében oszlatták fel szeptemberben a sejmeket, két évvel a megbízás lejártá előtt s annyira váratlanul, hogy maga a házelnök, a régi rendszer egyik megalkotója s a választási törvény életbeléptetője: Slawek volt miniszterelnök csak egy órával a ház ülése előtt szerzett tudomást a bekövetkezett tényről. A kormány programja tökéletesen fedi a Koc-féle polonizmus előbb vázolt

célkitűzéseit s ez a megegyezés mutatja legvilágosabban a sejm feloszlás mögött rejlő személyek szerepét. Hozzávetőlegesen a következő pontokban lehetne meghatározni a kormány választási programját: választói törvény megváltoztatása, az önkormányzatok erősítése, a működő és erős — tehát társadalomban szerepet játszó — politikai pártok lehető összefogása, az időleges pártok megsemmisítése, a baloldali akció kiküszöbölése, az államellenes, elsősorban kommunista támadások letörése, a fiatalság felszínre hozása s így a független Lengyelország életében felnőtt nemzedékek hatalomhoz juttatása, a parasztrétegek kiemelése. Ebből a programból élesen emelkedik ki a lengyel színezet s teljesen eltűnni látszik az a kódos szláv eszmeiség, amely még az utolsó években is áthatotta a lengyel társadalmat s politikai fogalmazást is nyert az ND (Nemzeti Demokrácia) szervezeteiben. Ma már arról beszél az OZON hivatalos lapja, a Gazeta Polska, hogy Lengyelországban „az ifjú, törekvő és a nemzet ösztöneiben élő elemek győzedelmeskedjenek, ne a régi, háború előtti eszmevilágban felnőtt nacionalizmus legyen előtérben, hanem diadalt arasson az új alkotás, amely a mai valóságállamból fakad és alkalmas arra, hogy a lengyel életet messze előre vigye“. (1938 október 28.) Ez a programra a lengyel egyéni élet érdekében élesen szembeszáll a pártkultúrával, — elfelejtve, hogy maga is ilyet akar — amikor kritikát gyakorol az „örökös pesszimizmák és doktrínerek“ fölött s követeli az alkotó típus uralmát, mely nem elméletet ír, hanem az életben valósítja meg a követeléseket.

Ilyen körülmények között indult meg a választási harc s fejeződött be november 6-án a kormány, illetve a vele azonos OZON teljes, kb. 80 százalékos többségű győzelmével. Az ellenzéki pártok közül azok, amelyek a jelölések alkalmával sem kaptak megfelelő szavazatot, mint a Néppárt, Nemzeti Radikálisok kiestek, de bekerültek többen a régi ukrán képviselők közül, sőt az erősen szélsőséges UNDO három szavazattöbbséget nyert. (Összesen kilenc ukrán képviselő ül jelenleg a sejmben.) Teljesen visszavonultak a régi kormányzópártok, maga Slawek is kibukott s helyette a vilnai kerületben új emberként Pilsudski nagy ellenfele: Zeligowski tábornok került be a Házba.

Ilyen körülmények között indul meg az új parlament működése, amelyre a politikai feladatokon kívül hatalmas gazdasági és társadalmi problémák megoldása is vár. Éppen ezek miatt szeretnők a mai társadalomgazdasági helyzetet néhány szóval vázolni, hadd lássuk mi valósult meg eddig és mi vár ezután a lengyel sejmre, s mik a lehetőségei a polonizmusnak?

A mai lengyel államnak, amely a polonizmus programjában az élet legkisebb részletének irányítását is kezébe akarja venni, nagyon nagy feladatai vannak a társadalmi élet egyensúlyának megteremtése körül. Az utóbbi évek nagyszámú parasztmegmozdulása, sőt az 1937 augusztus 16—25. között lefolyt parasztsztrájk rádöbentette a kormányt és a társadalmat arra, hogy a parasztság és a mezőgazdasági elemek helyzetének tökéletes megjavítása nélkül a lengyel nemzet sebeinek begyógyítása elképzelhetetlen. Attól az időtől kezdve fokozatosan jelentkezik egy-egy gyógyszer s a megoldások útján nem szabad lebecsülnünk azt az intézkedést, melynek következtében 1937 őszén

hatóságilag emelték a mezőgazdasági munkások bérét, átlagosan tíz százalékkal. Természetesen a mezőgazdasági munkások, napibéresek munkadíja még így is nagyon csekély, mert a középlengyel vajdaságokban csak napi 50 garas, a keleti vajdaságokban pedig napi 90 garas - 1 zloty. De még ez az emelkedés is megelégedést szült, mert vele együttjárt bizonyos más irányú kedvezés is, így az adómérséklés, sőt a csak bérükből élő munkások adójának teljes elengedése. 1937 novemberében a közigazgatás azzal is segítségére sietett a parasztságnak, hogy felállították a sad pracy-t (munkabíróság), amely egy a kormány által kinevezett bíró elnöke alatt, munkaadó és munkavállaló által választott esküdt közreműködésével mond első fokon ítéletet a mezőgazdasági munkások és birtokosok közötti perekben. Természetesen mindez nem oldja meg a lengyel parasztság egyetemes bajait s nehéz is rövid idő alatt végrehajtható politikát gyakorolni ott, ahol a lakosság 61 százaléka a kisgazdák és a gazdasági cselédek rétegébe tartozik. De meg akarják oldani céltudatos földreformmal, melynek kapcsán felszantanák a lengyel nagybirtokot. Hogy milyen fokban állapítanak meg a birtoknagyság maximumát, erre vonatkozólag még nincsenek részletesen kidolgozott tervek. Közvetett úton nyújtott segítséget jelent az is, hogy azok a családok, melyek esetleg nagyszámú gyermekeiket nem tudják eltartani s melyekben a született és életben maradt gyermekek száma meghaladja a hármat, gyermekeiket állami menhelyre adhatják s azokat az állam teljesen díjtalanul neveli föl. Természetes, hogy ezeknél a kérdéseknél elsősorban a nincstelenekekről van szó, akik a legnagyobb gyermekáldással tűnnek ki. Ilyeneknél felbecsülhetetlen segítséget jelent ez az állami beavatkozás, másrésről pedig elviselhető az a gondolat, hogy a gyermeket befolyásuk alól kiengedik s a nevelésbe nem szólhatnak bele. A lengyel állam pedig mindenképpen nyer ezzel az intézménnyel, mert meggátolja bizonyos fokig a gyermekszületés mesterséges korlátozását, amely az utóbbi évek bűnügyi statisztikája szerint nagy mérvet öltött. Egyébként is a népesség visszafejlődése, illetve a természetes szaporodás fokozatos csökkenése az utóbbi években már veszedelmes tüneteket mutatott. Jellemző, hogy amíg 1921—1925 között a természetes szaporodás ezer lakosra eső arányszáma 16.2, addig 1926—1930 között már csak 15.5 és 1931—1935 között pedig csupán 13 volt. Ez abszolút számokban kifejezve azt jelenti, hogy egy évi átlagban az utolsó öt év folyamán Lengyelország lakosainak száma legalább 100.000 lakossal kisebb arányban szaporodik, mint szaporodott az állammá alakulás első öt esztendejében. Még félelmetesebbé teszi ezt a számot az a körülmény, hogy a kivándorlás aránya is folytonosan emelkedik, mert amíg 1935-ben 29.846 személy vándorolt ki, addig 1936-ban már 44.042 és 1937 első felében 54.628. E magas szám jelentőségéből nem veszít azzal, hogy a kivándorlók között sok volt a zsidó vallású és nemzetiségű, akinek az eltávozását a mai lengyel mozgalom non tartja veszteségnek a köz számára. A zsidó kivándorlási statisztika ugyanis fokozatosan csökken; így 1935-ben Palesztinába költözött végleges megtelepedés céljából 24.758 zsidó, 1936-ban már csak 10.605 és 1937 első felében csupán 584. Az sem valószínű, hogy ez az arányszám fokozatosan

emelkedni fog, mert azok az orthodox zsidók, akik számára a rituális vágás eltiltása vallási kényszerként parancsolta a kivándorlást, már eltávoztak a lengyel földről, viszont akik ott maradtak, más módon nem látják biztosítva életüket és vagyonukat, mint a lengyel földön, s ezért nem is fognak észrevehető tömegben kivándorolni.¹ És a lengyel lakosság szaporodásának csökkenésével szemben észrevehetően jelentkezik a nemzetiségi területeken élő népesség szaporodásának emelkedése. Pl. 1931—1935 között a lengyel lakosság lassú szaporodásával szemben az ukrán nemzetiségű népesség 16 ezrelékben szaporodott. Említésre méltó, hogy a születési arányszám is ezen a vidéken sokkal kedvezőbb, de ugyanakkor nagyobb a gyermekhalandóság és ezért a természetes szaporodás aránya bizonyos fokig alacsony. A német vidékeken még kedvezőtlenebb a természetes szaporodás, mert csak 5 ezrelékes; a zsidóké 9. A lengyel népiség e szerint a második helyen áll. Ezek a kérdések is kényszerítik a polonizmus mozgalmát arra, hogy a megélhetés általános színvonalát emeljék s az állam vonzóerejét fokozatos munkásvédelemmel kiépítsék és a családi életet biztonságosabbá tegyék. Az utolsó két évben több pontot meg is valósítottak a kitzüött programból s ezek között első helyen kell említenünk a fizetéses szabadság, az ifjúság- és növédelem, az általános, mezőgazdasági elemekre is kiterjedő biztosítás kérdéseit. A munkásvédelem tekintetében, amelynek gazdasági, társadalmi és egészségügyi kihatása ismeretes, mindenütt érvényre juttatták a 42 órás munkaidőt; az ifjúság- és növédelem szempontjából pedig kiemelendő, hogy e vonatkozásban megtiltották az éjjeli munkát, valamint a 15. életévüket be nem töltött munkásoknak gyárakban való alkalmazását. A munkanélküliség érzésén pedig állandó segélyekkel könnyítenek; a Fundusz pracy (munkaalap) pénztárából erre a célra költségvetésileg biztosított összeg áll rendelkezésre. Időleges segélyek nem tartoznak ebbe az összegbe s ilyen címen 1937-ben több mint 70.000 zlt fizettek ki, míg a munkanélküliek részére az alapból kiutalt segély összege ugyanakkor 27 millió zl-ra emelkedett. Ha ezt az összeget elosztjuk a nyilvántartott 940.000 munkanélküli számával, akkor kiderül, hogy kb. 386 zl jut egy-egy személyre egy esztendőben. Ez a szám azonban nem mértékadó, mert a munkanélküli személyek folytonos hullámozásban élnek, máról holnapra álláshoz juthatnak s akkor csökken az abszolút szám.

De ezek a jelenségek minden állam életében egyforma nehézségeket okoznak s nemcsak a lengyel állam betegségének jelei. Lengyelországnak különös gondot inkább a kisebbségek jelentenek, amelyek kielégítése a legtökéletesebb politikával sem lehetséges, mert gazdasági okok mellett inkább lélektani jelenségek teszik a megoldást csaknem lehetetlenné. Kétségtelen, hogy a lengyel alkotmány (1921:109 és ii 8) Európában nem ismert jogokat nyújt a kisebbségeknek s a polonizmus céljai között a kisebbségekkel való testvéri együttélés is fontos helyet foglal el. A lengyel hivatalos kimutatások szerint ma a lengyelek teljes száma 21,993.400, akikkel szemben áll 3,222.000 ukrán,

¹ Statisztikai adatainkat a Rocznik gospodarczy i polityczny 1938, című hivatalos lengyel kiadványból merítettük; de a legújabb anyag még ebben sincs feldolgozva. Így 1938. évre nem tudunk összehasonlító anyagot találni. A zsidókérdésre nézve l. Liebman Hersch: Le Juif délinquant c. munkat. Paris, Alcan, 1938.

1,219.600 ruszin (azok az ukránok, akik a lengyel állami gondolatot elismerik, csak a faji különállást hangsúlyozzák), 989.900 fehérorosz, 338.700 orosz, 741.000 német, 3,100.000 zsidó és 878.600 egyéb kisebbség. Százalékos arányban kifejezve a lengyel nemzet száma 68,9, míg a legnagyobb kisebbségé csak 10,1. Ez a szám nem is jelentene semmi veszélyt a lengyel államra; a helyzetet csak az nehezíti, hogy az ukrán és ruszin elemek egy helyen összpontosulnak. Így Volhíniában 68,4, a stanislawóvi vajdaságban 66, a tarnopoli vajdaságban 45,5 és a lembergi vajdaságban 34,1 az ukránok és ruszinok arányszáma. Könnyen fogalmat alkothatunk arról, hogy mit jelent ez az arány akkor, ha a nevezett nemzetiségek követeléseiket területi igények formájában is érvényesíteni akarják. Ma az a helyzet, hogy azok az ukránok, akik a tábortüzek mellett beszéltek meg a nagyukrán álmok megvalósítását, ma sem akarnak a lengyel állammal együtt működni. Ezek nemzedékrendi fogalmazásban a kb. 1903 előtt született egyének. Az azóta felnőtt ifjúság már valamivel józanabb, megszokta a lengyel államiság gondolatát, kevés kivétellel lemondott a megvalósíthatatlan álmokról és együtt akar működni a konstruktív lengyel államalkotó politikával. Belsőleg teljes autonómiát akarnak, résztvesznek a törvényhozásban s legutóbb is kilenc képviselőt küldöttek a sejmbe. Külpolitikai céljuk azonos a lengyel állam céljaival, azzal a feltétellel, hogy teljes önállóságot érnek el a népiségi területeken a közigazgatásban éppen úgy, mint a művelődéspolitikában. Az állam mai vezetői nagyon jól tudják, hogy az ukrán követeléseket minden vonatkozásban ki kell elégíteni s Rydz-Smigly már hatalomhoz jutásának első hónapjaiban éreztette befolyását annak érdekében, hogy az ukrán vidékeken a közigazgatás a legmesszebbmenő engedékenységet tanúsítsa a lakossággal szemben. A német kisebbség nem oly veszélyes a lengyel államra, mert még a legsűrűbben lakott területen is csak 9,8 százalékos a németeknek a lengyelekhez viszonyított aránya (Pomorze) s az utána következő poznanai vajdaságban 9,2. Szilámban 7 s a többi területeken (Lódz, Varsó, Volhínia) 2—5 százalékos a német arány. Ebben a tekintetben inkább a külpolitikai helyzet okoz nehézséget, valamint az a körülmény, hogy a németek által kis mértékben bár, de mégis lakott vidékek egybeesnek a nyugatról jövő politikai és területi nyomás zónájával. A német elemek annyira meg vannak elégedve a mai helyzettel, hogy a választások alkalmával nem is léptek föl kisebbségi programmal, hanem mindnyájan a kormány mellé állottak. Belsőpolitikai tekintetben semmi zavaró körülmény nem jelentkezik s ha a külpolitikai helyzet nem változik, a lengyel államnak nem fog nehézséget okozni az elenyésző német nemzetiség, nem is szólva arról, hogy kb. másfél millió lengyel lakik német területen. Más a helyzet a zsidó kérdésben s elsősorban azért, mert a zsidó elemek a városokban egy tömegben élnek s az Európában mindenütt jelentkező antiszemita hullám a lengyel társadalmat sem hagyta érintetlenül. A hivatalos OZON-nyilatkozatok ugyan ellene vannak, mint láttuk, mindenféle radikális megmozdulásnak, de a sajtó (Gazeta Polska, Robotnik miejski, Wies Polska, mindhárom az OZON hivatalos lapja) sohasem felejt el a nyilvánosság előtt hangoztatni azt a tényt, hogy a zsidóság 86 szá-

zaléka város lakó s azt sem, hogy a foglalkozási statisztikában a zsidó kereskedők 62.6 százalékot foglalnak el, míg a földművesek csak 0.9-et. Körülbelül 500.000 azoknak a zsidóknak a száma, akik anyanyelvüket lengyelnek tüntették föl, a többi, tehát két és fél millió, zsidónak vallotta magát faj és vallás szerint egyformán. Ez nehezíti helyzetüket.

A zsidókérdés szorosan kapcsolatos azzal a radikális gazdaságpolitikával, amelyet az új lengyel mozgalom képvisel, amikor a gazdasági életből ki akarja küszöbölni azokat az elemeket, melyek nem államalkotó tényezők. (Gazeta Polska, 1938 október 18.) Hangoztatja ez a célkitűzés, hogy a hatalmas magánvagyon csak megfelelő állami kézben válik a köz hasznává s a gazdasági liberalizmust valló háboiuelőtti nemzedékek befolyását gazdasági téren is le kell törni, hogy szóhoz jussanak a lengyel népelemek. Az egész államéletnek gazdasági szempontok szerint való irányítását tartják szükségesnek, a közgazdasági nevelést s a lengyel népnek mindenütt való elhelyezését, az összes magánvállalatoknál a lengyel fiatalság alkalmazását a nem fajlengyelekkel szemben. Ezen a téren a szövetkezeteknek és korporációknak maguknak is le kell számolniok a zsidósággal, amely a nemzeti élet egységét zavarja. Ha másképpen nem, szinte elviselhetetlen adókkal kell kézbevenni a magántőkét s a köz szolgálatába állítani — írja ennek a mozgalomnak a sajtója, nem is célozva arra, hogy az esetleges káros következményeket hogyan kellene elhárítani és az átmenet nehézségeinek megoldásáról gondoskodni. De eltekintve ettől az elméleti értékű politikai iránytól, a lengyel gazdaságpolitika nagyon előrehaladt az utolsó évben, különösen az eladás megszervezése terén s ennek kapcsán elérte azt, hogy az egész országot behálózó Belkereskedelmi Bizottság (Komisja Handlu Wewnetrznego) kezdte meg működését, amely összegyűjti a parasztok termésközlőségét és a piacot megszervezve értékesíti a mezőgazdasági terméket. Azonkívül vizsgálja a termelés elveit, feladatait és felvilágosításokkal mozdítja elő olyan termények termesztését, amelyek jobban elhelyezhetők a piacon s kiegyensúlyozza az ellentéteket az egyes mezőgazdasági övezetek között. Az ipari termelés tekintetében a polonizmus korporációkat és szindikátusokat hozott létre s elérte az ipari áraknak a világpolitikai konjunktúra mostani növekedésével kapcsolatban jelentkező általános emelkedését, de ugyanakkor a mezőgazdasági árak növekedését is azzal arányosan. A szellemi és fizikai munkások háztartási arányszáma ezzel egyidejűleg természetesen szintén növekedett, de ugyanakkor javultak a kereseti viszonyok is és ezáltal kiegyensúlyozódott a termelő és fogyasztó érdeke. Növekedett közvetlenül az állam bevétele is előnyös külkereskedelmi szerződések révén. A lengyel gazdaságpolitikának különben egyik legégetőbb kérdése a nyugaton elhelyezkedő nehézipar biztosítása. Ezt oly módon kísérlik meg, hogy Katowice környékéről Közép-Lengyelországba helyezik át a feldolgozás központjait. Az Ipar Központi Szervezete (Centralny Organ Przemyslu=COP.), amelynek központja Kielce és Sandomierz közötti terület lenne — maga is vasérc-termelő vidék — egyesitené az ipari feldolgozást egész Lengyelországban. Ennek a célnak elérésére természetesen tökéletes úthálózatra van

szükség. E terv értelmében Lengyel-Szilézia és Cieszin (Teschen) Krakkón keresztül össze lenne kötve a COP-vel. Ugyanakkor pedig a Visztula- és Odera-csatornát szeretnék kiépíteni s ezen keresztül tökéletesen biztosítani a szállítást nyugat felé. Ez a terv már a megvalósulás felé közeledik, az előmunkálatok legnagyobb része megtörtént, nehézséget egyelőre a hatalmas gyártelepek áttelepítése okoz. Nyilvánvaló, hogy e munkaprogramm tényezői között nem kis szerepet játszik az ipari telepek földrajzi helyzete is, amely háború esetén könnyű támadásnak teszi ki a legfontosabb hadianyaggyárakat és erőműveket. Háborúra a lengyel nép ugyan egyelőre nem számít, de a védelemre tökéletesen felkészül. A lengyel társadalom katonai nevelése annyira hangsúlyozott, hogy Rydz-Smigly egyik beszédében így jelölte meg a célt: a lengyel gyermeknek a Miatyánk szavaival együtt kell magába szívnia a lengyel hadsereg megbecsülésének és harci szellemének gondolatát. A háború esetén felkészült védelemnek kiépítését bizonyítja az is, hogy 1937 december 7-én a sejm megszavazta az általános hadkötelezettség kibővítéséről szóló törvényjavaslatot, amelynek keretében a nők általános hadkötelezettségének elve jutott kifejezésre. Így bár Lengyelország határsávja Németország felé több mint kétezer km, mégis valószínű, hogy védelmi háborúban ellent tud állani bármiféle nyomásnak. Ezt a védelmet igyekszik alátámasztani a motorizálás is, valamint a vasúti hálózat nagyobb fokú kifejlesztése nyugat és északnyugat felé. Minden háborús lehetőséget azonban megelőz a lengyel diplomácia ügyessége és fordulatossága. Lengyelország ebben a tekintetben felismerte a helyzet követeléseit s igyekszik hatalmi pontjait Közép-Európában tökéletesen kiépíteni ugyanakkor, amikor Németországgal is a baráti egyetértés szálait erősíti. Ennek a jele az 1937 október 5-én kötött német-lengyel tranzitöszerződés is, amely az ú. n. korridoron keresztül minden vámellenőrzés nélkül teszi lehetővé német vonatok átfutását, természetesen csukott kocsikkal és zárt ablakokkal. A német állammal való kapcsolatok megerősítésére irányulnak a francia befolyás csökkenését eredményező egyéb szerződések is, amelyek mind a lengyel külpolitikai öncélúság kifejezői. Mint folyóiratunk hasábjain Pongrácz Kálmán megállapítja: a lengyel politika ruganyosabbá és reálisabbá vált, s egyre inkább annak a belátásnak jegyében formálódott, hogy Lengyelországnak, mint két nagyhatalom közé beékelte harmadik államnak, elvi merevségektől és előítéletektől függetlenül mindig csak saját érdekét kell mérvadónak tekintenie.¹ Ennek az érdeknek szolgálatát jelenti a középeurópai államok iránti érdeklődés is, amelyekkel Lengyelország mindezekig csak gazdaságilag működött együtt. A jövőben külpolitikai irányvonalának megváltozásában a horizontot is talán ezek a dunai államok fogják meghatározni.

KOMORÓCZY GYÖRGY

¹ Magyar Szemle, 1938. október.